

Hegel ve Mantık BİLİMİ

Yener Orkunoğlu

Konular

A. Klasik Mantık

B. Hegel'in Mantığının Özgünlüğü

C. Hegel'in Mantık konusunda diğer felsefelere eleştirisi

D. Hegel'in Mantık Bilimi

1. Varlık
2. Öz
3. Kavram

Klasik Mantık

1. Özdeşlik İlkesi

A, A' dır şeklinde ifade edilen akıl yürütme biçimidir.
Nesneleri belirlemek için İLK ilke olarak kabul edilir.

2. Çelişmezlik İlkesi

Bir şey, aynı zamanda hem kendisi hem başka bir şey olamaz. A, A olmayandır.
Akıl, birbiri ile çelişik olan iki önermeden birini kabul ederse diğerini reddeder.

3. Üçüncü halin olanaksızlığı

A ile A olmayan arasında, üçüncü bir imkân yoktur.
Yani, bir önerme ya doğrudur, ya yanlıştır, ikisinin arasında üçüncü bir hâl yoktur.

4. Yeter Sebep (Leibniz)

Her şeyin bir nedeni olması gerektiğini belirten bir mantık ilkesidir.
Yeterli sebep ilke yeter sebep olmadıkça bir yargının doğruluğundan söz edilemeyeceğini ileri sürer.

Hegel'in Mantık Biliminin Zorluğu

Hegel'in Mantık Bilimi adlı eseri, muhtemelen felsefe tarihinin en zor anlaşılan eserlerinden biridir. Bu nedenle çok farklı yorumlamalara maruz kalmıştır.

Mantık bilimini okuyan her filozof, hemen hemen birbirinden çok farklı yorumlar yapmışlardır.

Üç nedenden dolayı zordur:

- 1) Hegel, çok karmaşık ve zor anlaşılan bir dil kullanmaktadır.
- 2) Geliştirmiş olduğu Mantık, alışılmış mantıktan çok farklı bir mantık olduğu için de zor anlaşılan bir eserdir.
- 3) Hegel, iki bin yıl süren, nesne-özne, madde-düşünce, empirizm-rasyonalizm, materyalizm-idealizm düalizmini sorguladığı ve eleştirdiği için anlaşılması zor bir filozof.

Hegel'in Mantığının Özgünlüğü

Klasik Mantık:

- Somut **İÇERİKTEN** bağımsız olarak mantığı kurgular.
- İçerikten yoksun olan biçimsel formel mantıktır.

Hegel'in Mantığı:

- Mantığı, biçimsel mantık olarak anlayan herkes, Hegel'in Mantığını yeniden öğrenmesi gerekir.
- Çünkü
- Hegel *mantığı her zaman içerikle ilgilidir, asla sadece biçimsel bir kabuk değildir.*
- Mantık bir tür **meta teoridir**, yani dünyadaki şeyler, olaylar veya süreçler hakkında bir *düşünme teorisidir*.
- Dünya hakkındaki düşüncelerimizle ilgilidir.

Konular

A. Klasik Mantık

B. Hegel'in Mantığının Özgünlüğü

C. Hegel'in Mantık konusunda diğer felsefelere eleştirisi

D. Hegel'in Mantık Bilimi

1. Varlık
2. Öz
3. Kavram

Hegel'in KAVRAM ve SONSUZLUK konusunda daha önceki felsefelere yönelik eleştirisi

- I. Klasik Metafiziğe ve İdealizme eleştirisi
- II. Empirizme Eleştirisi
- III. Kant'ın Eleştirel Felsefesine eleştirisi

I. Klasik Metafiziğe ve İdealizme eleştirisi

Hegel'e göre metafiziğin temel varsayımları ve yaklaşımı:

- Metafiziğe göre, şeylerin doğası ve ne oldukları, sadece düşünce yoluyla kavranabilir.
- Düşünce belirlenimleri ve düşüncenin yasaları, şeyleri yasaları olarak kabul edilir.
- Sadece düşünce yoluyla, şeylerin hakikati belirlenebilir. Bir başka deyişle, düşünceler, şeylere dair hakikati ortaya çıkaracak yüklemeler olarak görülür.
- Şeylerin, ne olduklarının bilgisini ortaya çıkaracak olan düşünme faaliyeti, VERNUNFT değil, VERSTAND'dır.
- Metafizik ve idealizm, kendini sadece soyut şeyler ve tümellerin bilgisiyle sınırladığı için, tikellerin bilgisine ulaşamıyor.
- Metafizik nesneleri, düşüncede, devinimsiz, yani durağan ve sabit kıldığı için, özne-nesne ilişkisini kurmayı başaramıyor.
- Gerçi metafizik, sonsuzluğu kavramaya çalışıyor; ama bunu VERNUNFT İLE DEĞİL, VERSTAND aracılığıyla sonsuzluğu kavramaya çalıştığı için gerçek sonsuzluk düşüncesine ulaşamıyor.
- Sonlu ve tikel şeyleri konu edinen VERSTAND, gerçek bir KAVRAM'ı açıklayamadığı gibi VE SONSUZLUK düşüncesinin temellendiremez.
- Klasik Metafizikte Kavram, sadece nesnenin zihindeki izdüşümüdür.

II. Empirizmin eleştirisi

Hegel'e göre,

- Empirizm, kendini baştan itibaren, sadece duyumsanabilen veya tecrübe edinilen sonlu ve tikel şeylerin bilinciyle sınırlandırır.
- Bu nedenle empirizm, için, gerçek bir kavram ve gerçek sonsuzluk öğretisinden mahrumdur.
- Empirizm, tecrübe ve algılardan hareket ederek düşünceye ulaşmayı amaç edinir.
- Empirizm kendisini duyusal, tikel, sonlu nesnelerle
- sınırlandırır. Empirizm için hakikat, dışsal olan ve duyumsanabilen şeylerde bulunur.
- Gerçi Empirizm, duyular üstü, bir dünyanın varlığını varsayabilir; ama duyular üstü dünyanın bilgisine erişilebileceğini kabul etmez.

III. Kant'ın Eleştirel Felsefesinin eleştirisi

- Kant Felsefesi, Empirizm ile uzlaşmaktadır ve iki noktada ortak yanları vardır.
 - a) Her ikisi de, deneyimden-tecrübeden hareket eder. Fakat aralarında bir fark var: Empirizm, gerçek olguları temel alırken, Kant felsefesi, sadece şeylerin zihindeki fenomenlere dair olan bilgisini temel alır.
 - b) Hem Empirizm hem Kant Felsefesi, algı yoluyla tikel ve duyusal olarak algılanandan daha fazla bilgiye ulaşamayacağını ileri sürer.
- Hegel'e göre Kant, VERNUNFT'u (aklı), koşulsuz olanın varlığını kabul eden bir yetisi olarak değerlendirmiştir. Fakat, Vernunft'u, 'Ben'in soyut özdeşliğine indirgemıştır.
- Kısacası, Kant, VERSTAND'ın kategorileri aracılığıyla elde edilen sonlu ve tikel şeylerin bilgisiyle kendini sınırlamaktadır. Dolayısıyla Kant, hakikati kavramakta yetersiz kalmıştır. Ve HAKİKATTEN vazgeçmiştir.,
- Hegel'e göre, Kant'ın Felsefesinde, “bir sonsuzluk öğretisi” olmadığı gibi, onun felsefesi aynı zamanda gerçek bir KAVRAM ve İDE öğretisinden de yoksundur,
- Kant açısından Kavram, yalnızca öznel olan bir tasarımdır (Vorstellung)

İNSANIN İKİ ZİHİNSEL YETİSİ

VERSTAND (Anlak, Müdrike)	VERNUNFT (AKIL, US)
• <i>Hegel' göre, Kant'ın felsefeye yapmış olduğu katkılardan biri, VERSTAND ile VERNUNFT arasında ayırım yapmış olmasıdır.</i> • <i>Ve Kant'a göre VERSTAND'ın (Anlak/Müdrike) incelediği alan sonlu, koşullu olan şeylerdir.</i> • <i>VERNUNFT ise sonsuz ya da koşulsuz olan şeyleri konu edinir.</i> • <i>Hegel açısından Kant, VERSTAND'a önem verirken, VERNUNFT'un önemini kavrayamadığı için Kant Felsefesi, İDEE'yi temellendirememiştir.</i>	

Hegel'in iki yeti konusunda görüşü

VERSTAND (Anlak, Müdrike)	VERNUNFT (AKIL, US)
• <i>Nesneleri tanımlar (Özdeşlik)</i>	• <i>Bütünlüğü kavrar.</i>
• <i>Koşullu, sonlu olanı ve tikeli konu edinir.</i>	• <i>Koşulsuz, sonsuz vve tümel olanı araştırır.</i>
• <i>Karşıtlık Düşüncesine dayanır</i>	• <i>Karşıtların Birliğini amaç edinir</i>
• <i>Ya Nesnel ya da Öznel biçiminde düşünür</i>	• <i>Hem Öznel Hem Nesnel olanın birlik oluşturduğunu kavrar</i>
• <i>Dolayısıyla Anlak (Verstand) özne ve nesnenin birliğini düşünme yeteneğinde değildir</i>	• <i>Özne-Nesne birliğini, sonlu-sonsuz birliğini kavrayacak yetidir.</i>

KAVRAM ANLAYIŞININ FARKI NEREDEN GELİYOR?

Klasik Mantık	Hegel Mantığı
<i>Anlaktan (VERSTAND) hareket ederek kavramı oluşturur.</i> <i>Klasik Mantık için, Kavram yalnızca öznel bir şeydir.</i> <i>Dolayısıyla öznel ve nesnel birlikte düşünemez.</i>	<i>Hegel, VERSTAND'ı reddetmez, ancak sentez yapma yetisinde olmadığını vurgular.</i> <i>Bu nedenle Hegel, VERNUNFT'a dayandığı için, HEGEL Mantığı öznel ile nesnenin sentezini yapar.</i>

Konular

A. Klasik Mantık

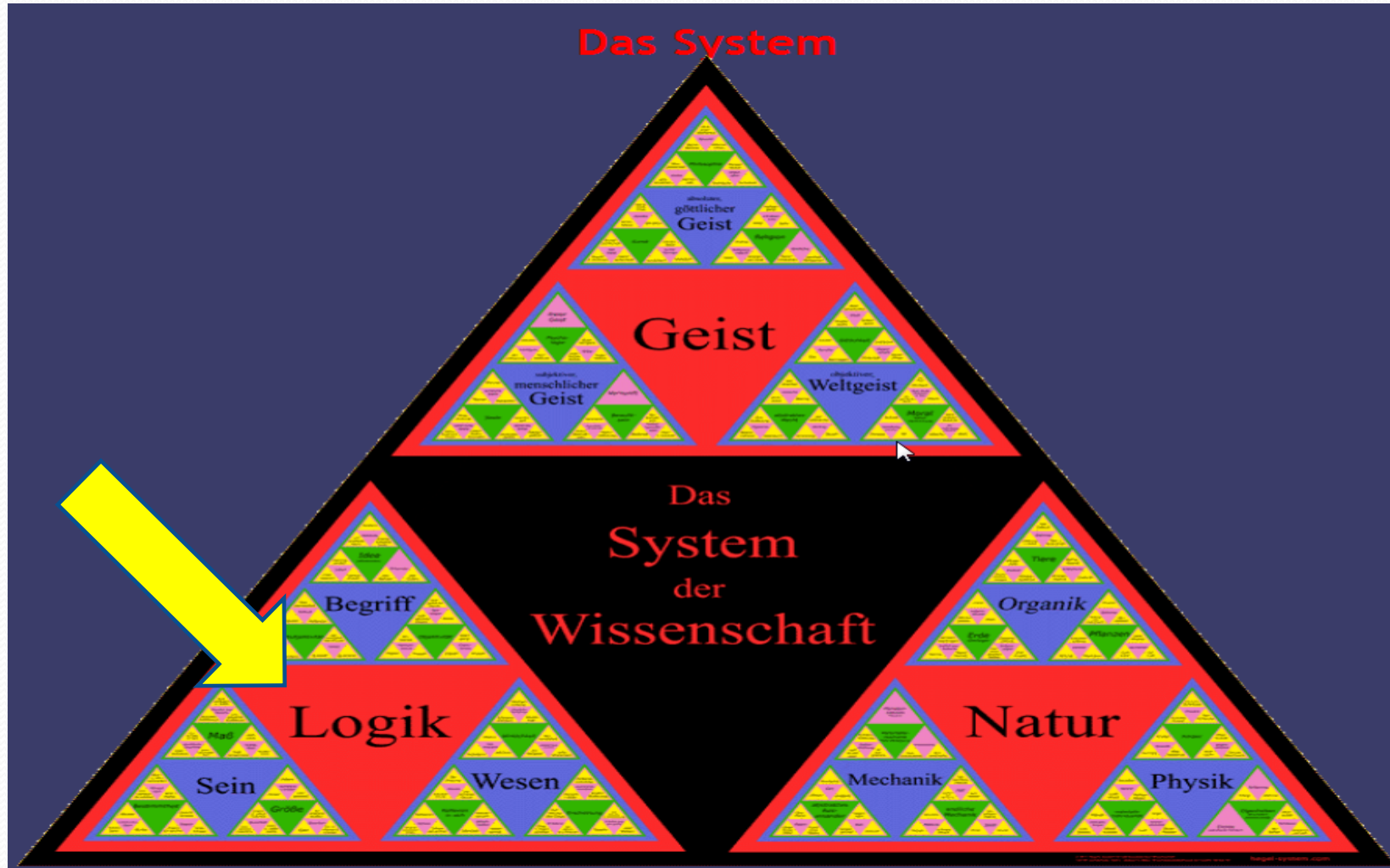
B. Hegel'in Mantığının Özgünlüğü

C. Hegel'in Mantık konusunda diğer felsefelere eleştirisi

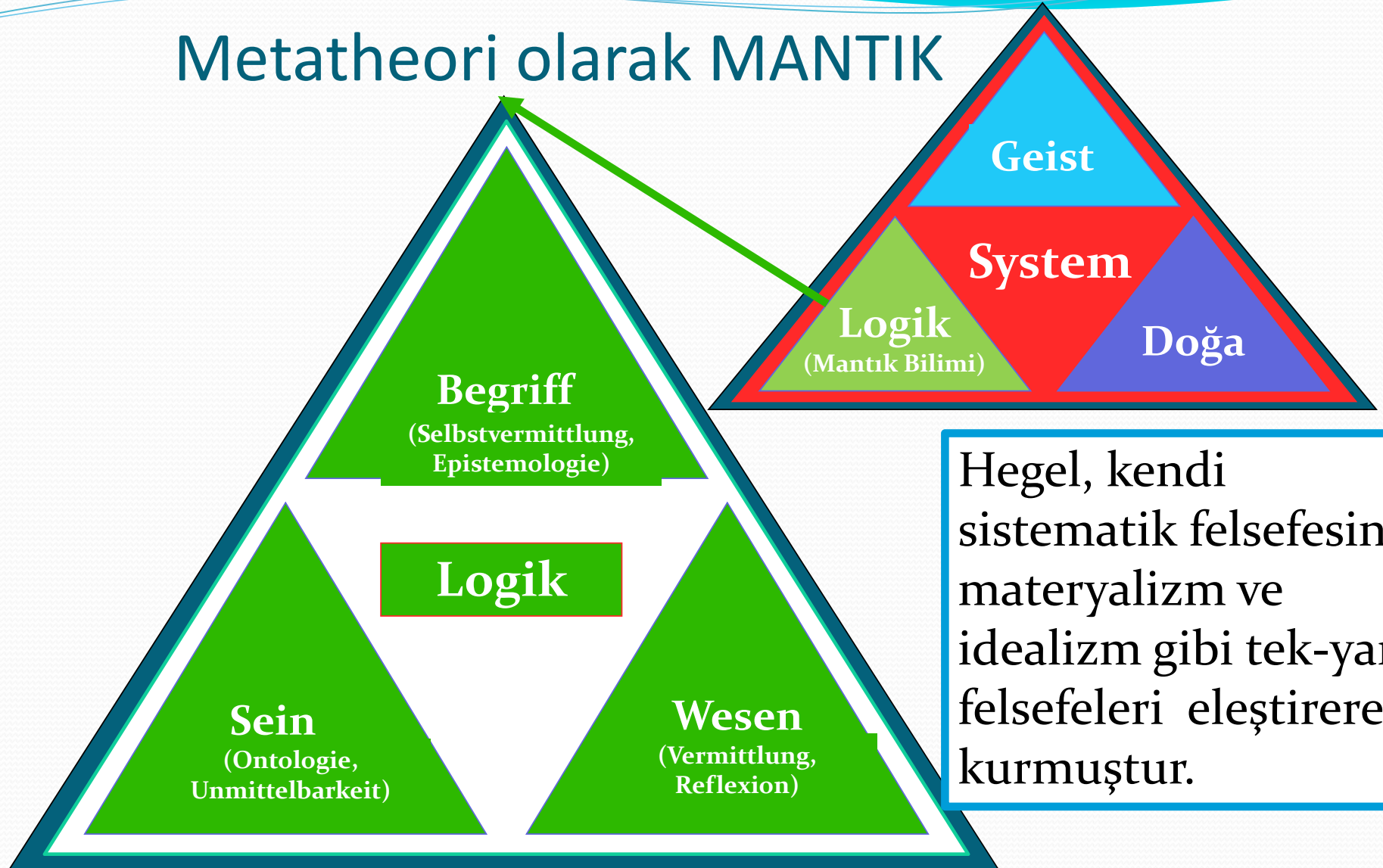
D. Hegel'in Mantık Bilimi

1. Varlık
2. Öz
3. Kavram

HEGEL'in MANTIK BİLİMİ

Metatheori olarak MANTIK

Hegel, kendi sistematik felsefesini, materyalizm ve idealizm gibi tek-yanlı felsefeleri eleştirerek kurmuştur.

Hegels-System

1. Mantık Bilimi

1. Seinslogik
2. Wesenslogik
3. Begriffslogik

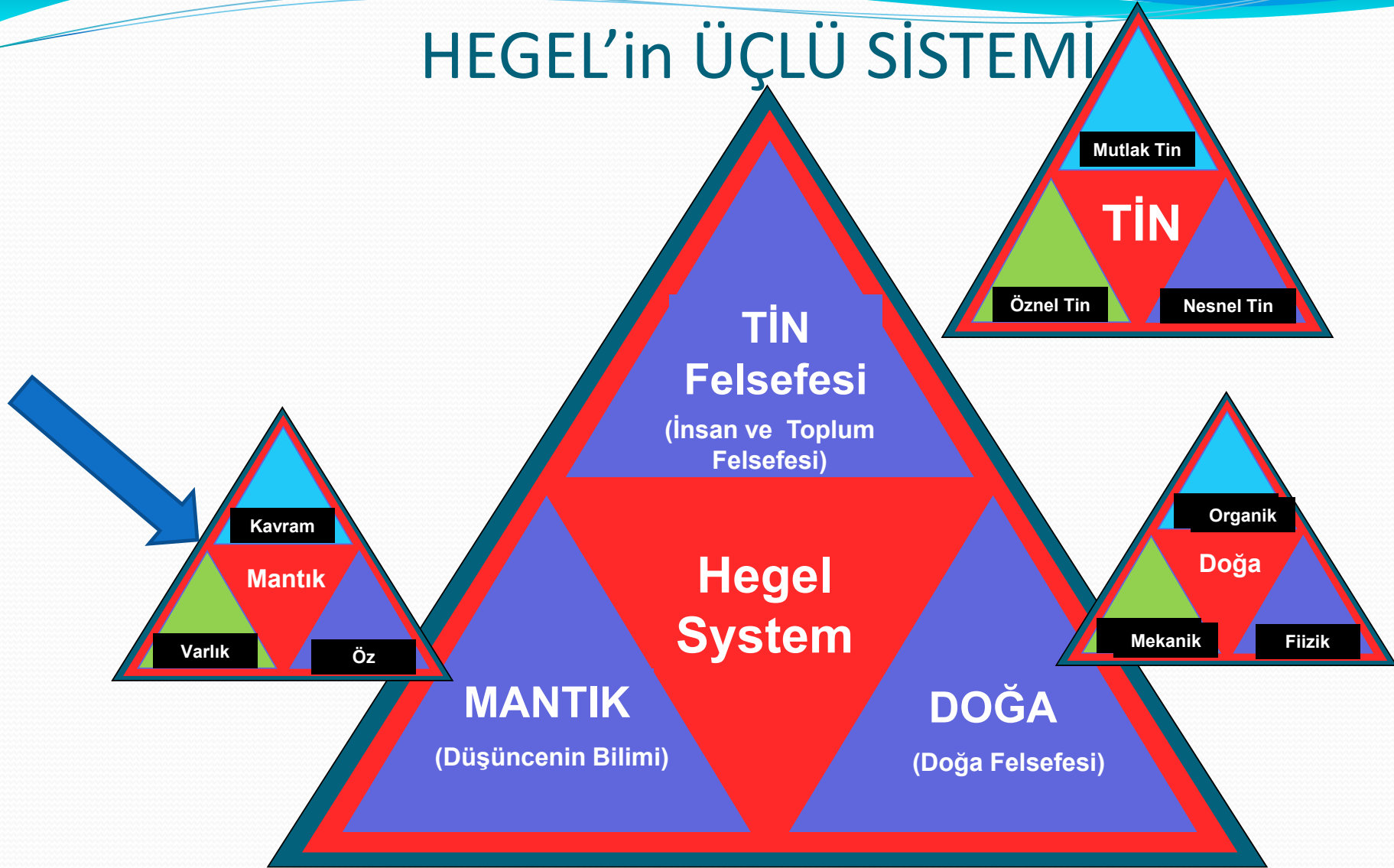
2. Natur

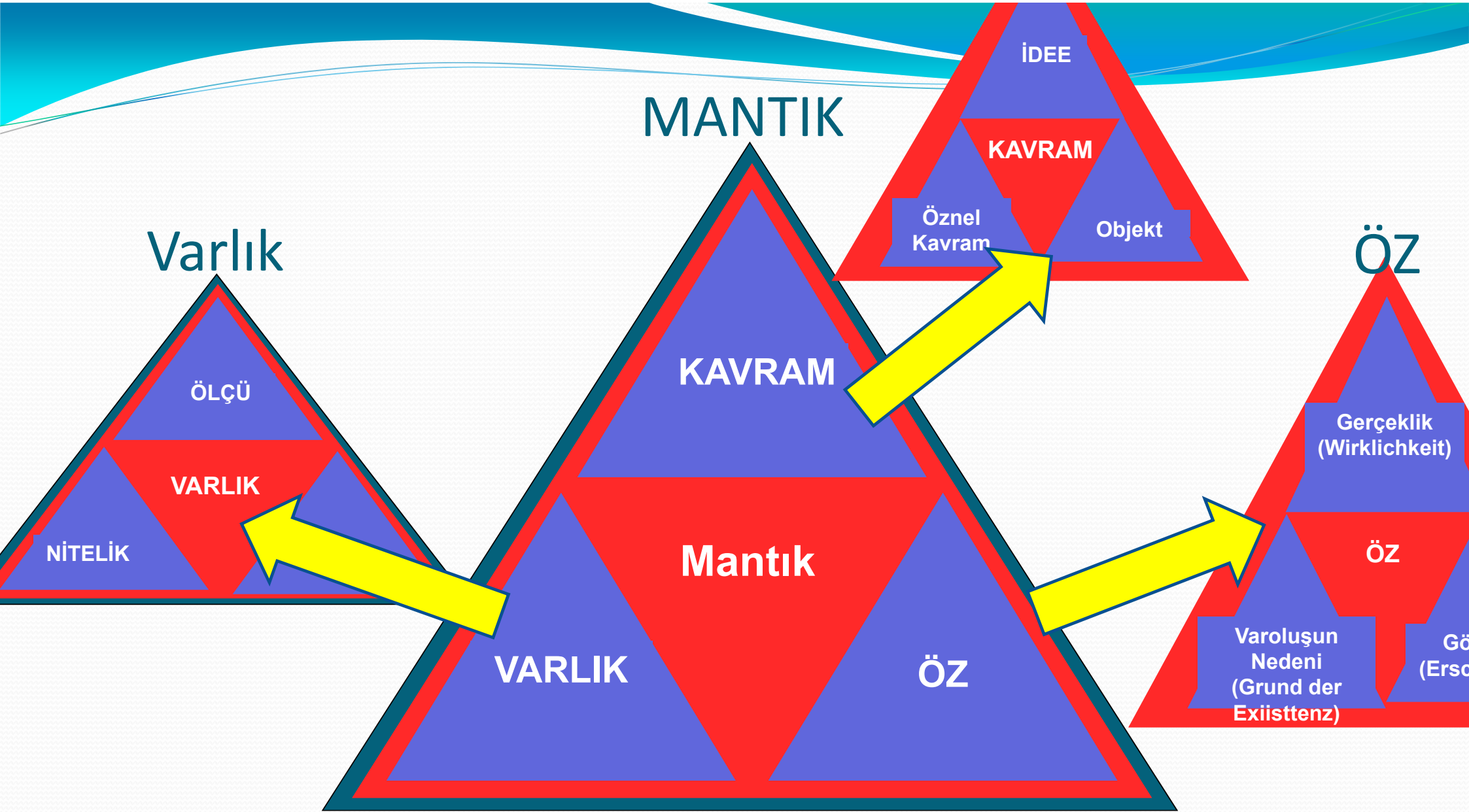
1. Mechanik
2. Physik
3. Organik

3. Geist

1. Subjektiver Geist
2. Objektiver Geist
3. Absoluter Geist

HEGEL'in ÜÇLÜ SİSTEMİ

LOGIK

1. Seinslogik

- a. Qualität: **Sein---das Dasein---das Fürsichsein**
- b. Quantität: **Die reine Quantität--- Quantum--Grad**
- c. Maß

2. Wesenslogik

- a. Existenz
- b. Erscheinung:
- c. Wirklichkeit

3. Begriffslogik

- a. Subjektivität ---- Der subjektive Begriff
- b. Objektivität-----Das Objekt
- c. Idee-----Die Idee

Küçük Mantık

Mantık Biliminin başlangıcı ne olmalı?

Hegel'e göre mantığın başlangıcı şöyle olmalı:

- 1) Başlangıç KOŞULSUZ, DOLAYIMSIZ ve belirlenimsiz olmalı; ancak KOŞULLU, DOLAYIMLI ve belirlenimli olan tikel şeyleri açıklama gücünde olmalı.
- 2) Başlangıç, dış faktörlere dayanmadan OLUŞ'u açıklayabilmeli; Yani bir şeyden (ETWAS) öteki şeye (ANDERES) geçişi açıklayabilmeli.
- 3) BAŞLANGIÇ'ın kendi içinde SONUCU da içerdiğini gösterebilmeli. (Tohum)
- 4) Bir'den Çok'un türediğini gösterebilmeli ve Birlik ile Çokluk'un birlikteliğine i açıklama getirebilmeli.
- 5) Hem sonsuzluğu açıklayabilmeli, hem de Sonlu ile Sonsuzluğun birliğini temellendirebilmeli
- 6) Ne dogmatizme ne de şüpheyeye götürmeyen, ama her ikisini içerip aşan bir başlangıç olmalı.
- 7)

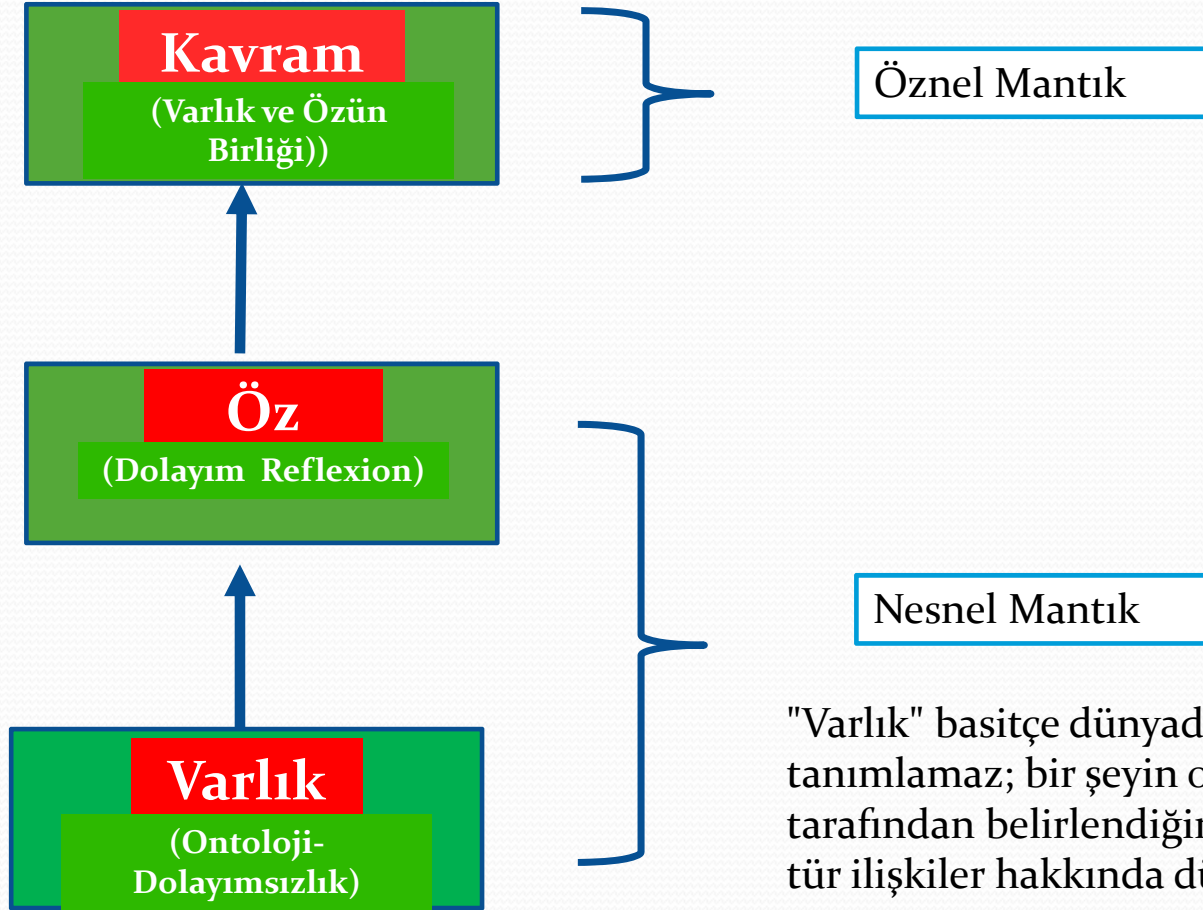
Başlangıç olarak ARI/SAF VARLIK

- 1) Başlangıç, öncelikle varsayımsız, nedeni kendisinde olan bir şey olmalı. Bir başka deyişle başlangıç, 'nedensiz neden' olarak hiçbir koşula dayanmayan ve varsayımsız VARLIK olmalıdır.
- 2) Dolayısıyla başlangıç, ARI VARLIKTIR (Das reine Sein)
- 3) ARI VARLIK, **belirlenimsiz** ve **dolayımsız** varlıktır.
- 4) Ancak, belirlenimsiz ve dolayımsız varlık, özünde HİÇLİK'tir.
- 5) VARLIK ve HİÇLİK, OLUŞ sürecinin, hem özdeş hem farklı olan iki unsurudur.

Başlangıç olarak ARI/SAF VARLIK

- 1) Başlangıç, öncelikle varsayımsız, nedeni kendisinde olan bir şey olmalı. Bir başka deyişle başlangıç, 'nedensiz neden' olarak hiçbir koşula dayanmayan ve varsayımsız VARLIK olmalıdır.
- 2) Dolayısıyla başlangıç, ARI VARLIKTIR (Das reine Sein)
- 3) ARI VARLIK, **belirlenimsiz** ve **dolayımsız** varlıktır.
- 4) Ancak, belirlenimsiz ve dolayımsız varlık, özünde HİÇLİK'tir.
- 5) VARLIK ve HİÇLİK, OLUŞ sürecinin, hem özdeş hem farklı olan iki unsurudur.

Varlık-Öz-Kavram Mantığı

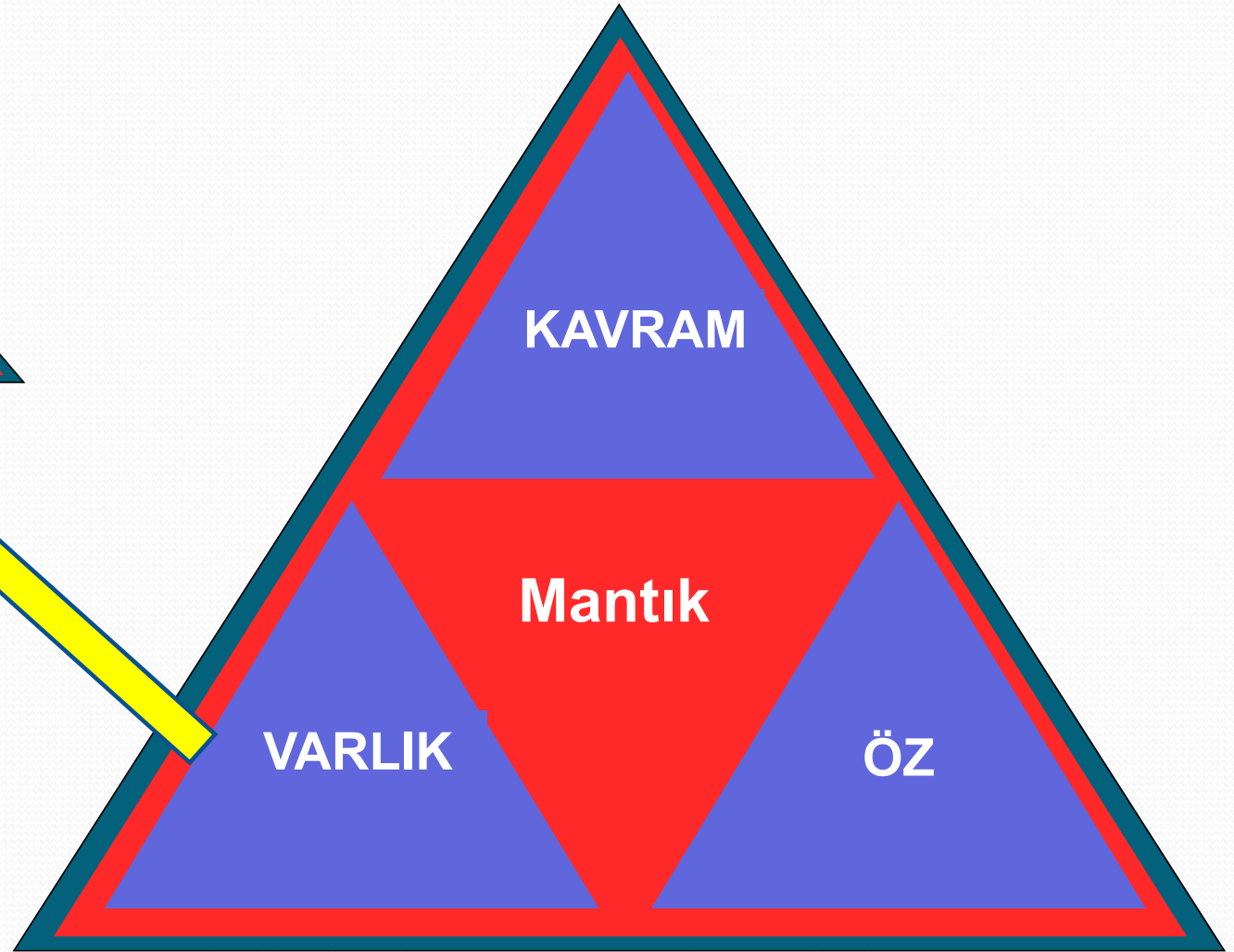
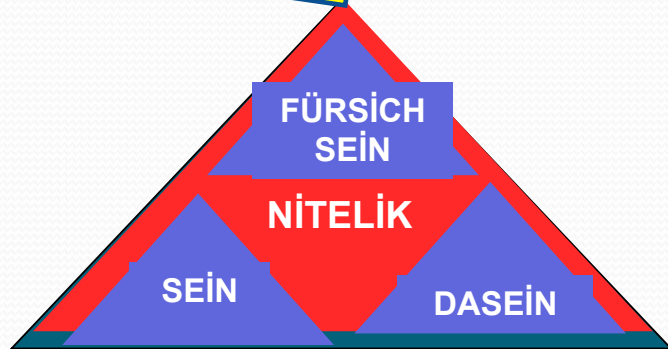

"Varlık" basitçe dünyada duyuşal olarak algılanabilen şeyleri tanımlamaz; bir şeyin olduğunu ya da bir şeyin başka bir şey tarafından belirlendiğini düşünme olasılığını ifade eder. Bu tür ilişkiler hakkında düşünme biçimiyle ilgilidir.

Mantığın 3 unsurunun Kategorileri

Varlık	Öz	Kavram
• Dolayımsız varlık • Soru: Nedir? • İdentität ?	• Verili olanın nedeni • Soru: Nasıl bir ilişki var? • Verili şey ve nedeni birbirinden farklı. • Soyut Genel	• Varlığı ve özü içerir. • Soru: Özelliği nedir ? (Çam Ağacı) • Kavranan Varlık • Somut Genel

Varlık

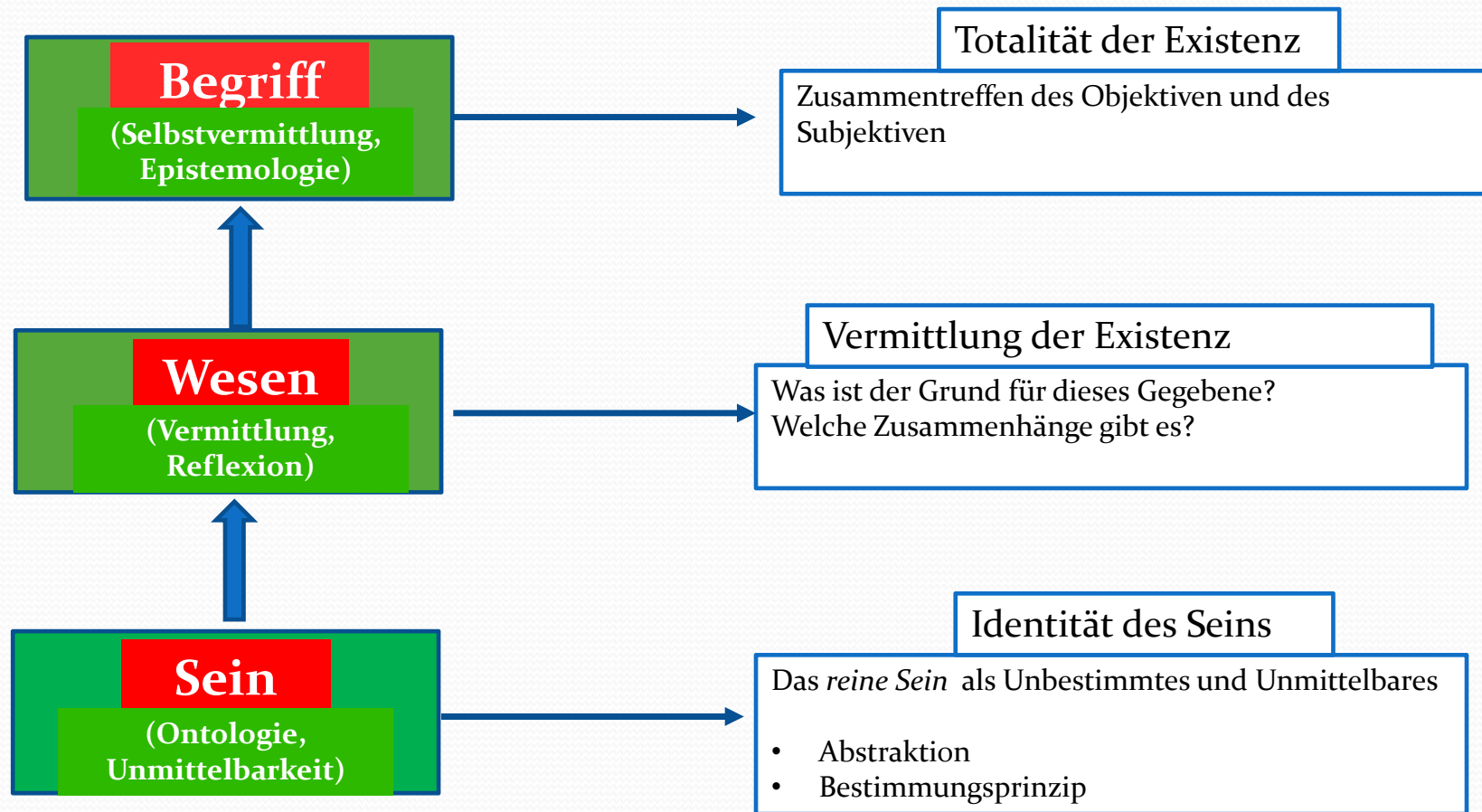

Mantığın 3 unsurunun Kategorileri

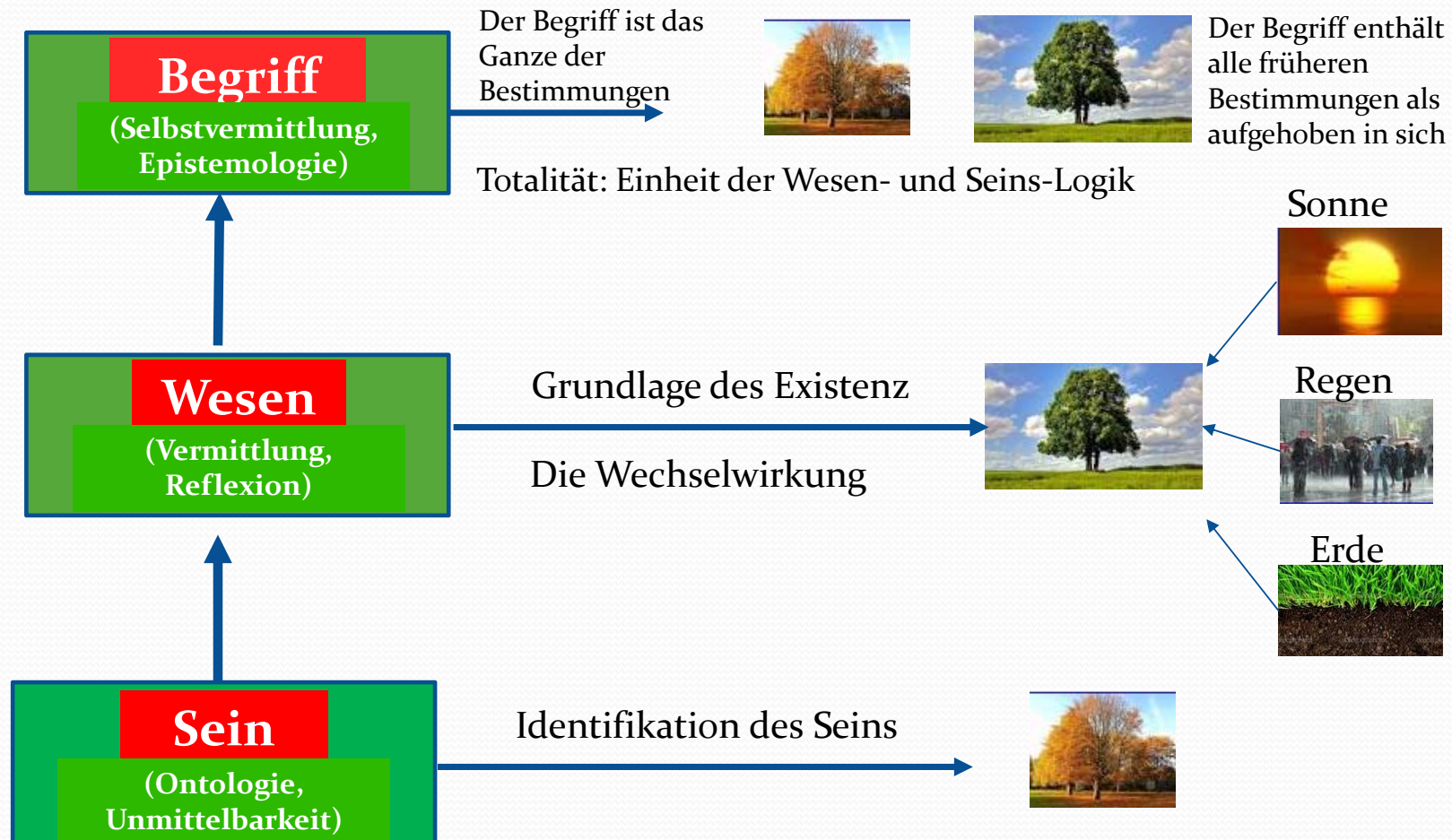
Varlık	Öz	Kavram
<u>Nitelik</u> (Qualität)	<u>Varoluşun temeli</u> (Grund der Existenz)	<u>Öznel Kavram</u> (Der subjektive Begriff)
<u>Nicelik</u> (Quantität)	<u>Görüntü</u> (Erscheinung)	<u>Nesne</u> (Das Objekt)
<u>Ölçü</u> (Maß)	<u>Gerçeklik</u> (Wirklichkeit)	<u>İde</u> (Die Idee)

Varlık

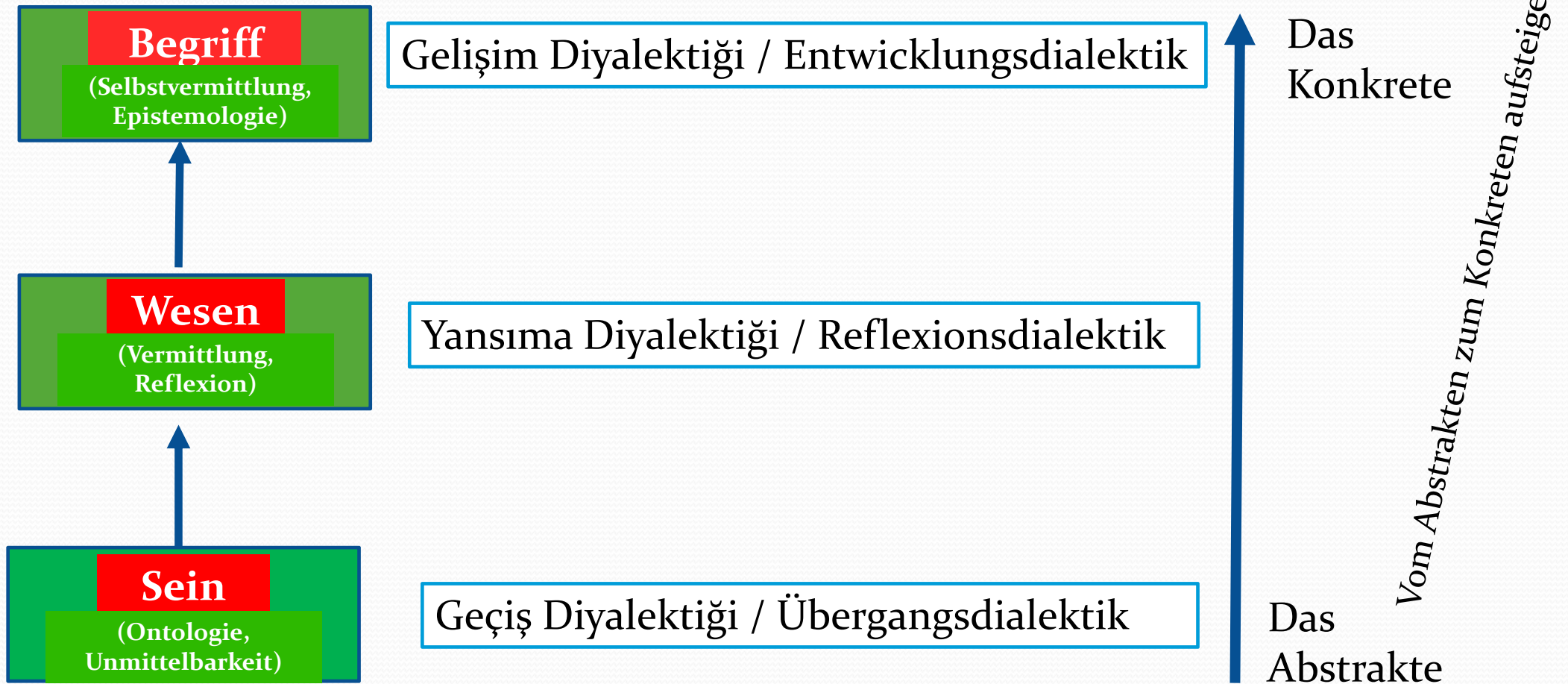
Varlık-Öz-Kavram Mantığı ve özellikleri

Seins-Wesens-Begriffs Logik

Mantığın çeşitli aşamaları

Mantığın çeşitli evreleri

Begriff
(Selbstvermittlung,
Epistemologie)

Gelişim Diyalektiği /
Entwicklungsdiagnostik

Kavram, ilk iki bölümün sentezidir. Aslında ilk iki kategoriden ilki olan varlık, kendi-içinde, yani örtük olarak kavramdır. Öz ise, kavramın kendi için varlık olması, yani görünüşüdür. Kavram aşaması ise bu iki aşamayı içerir, kapsar ve aşar.

Wesen
(Vermittlung,
Reflexion)

Yansıma Diyalektiği /
Reflexionsdiagnostik

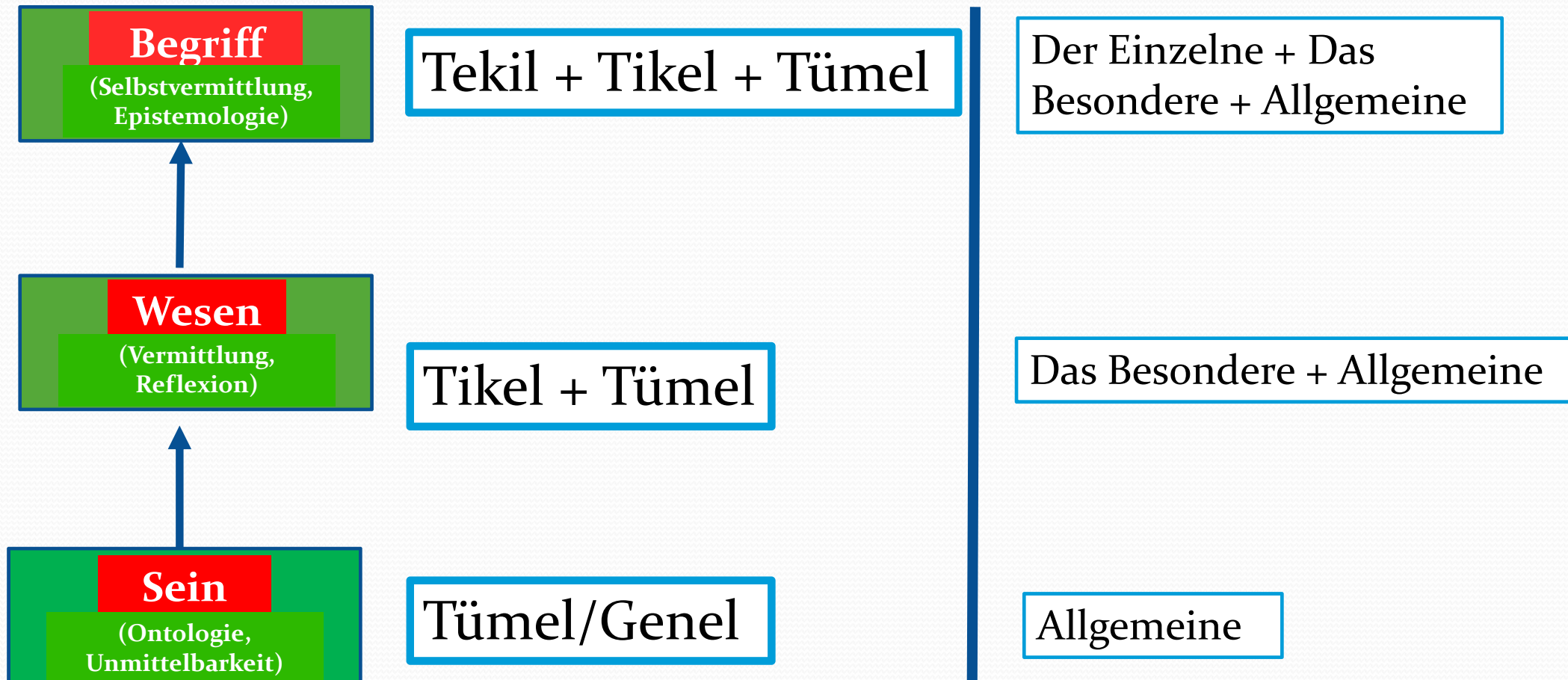
Öz evresinde geçiş yer almaz. Yalnızca Bağıntı ve ilişki vardır. Özde hiçbir gerçek "başka" yoktur. Olan, birinin kendi başkasıyla bağıntısıdır.
Örnek1: Buhar, suyun ateşle ilişkisi
Örnek2: Ağacın, su ve Güneşle ilişkisi

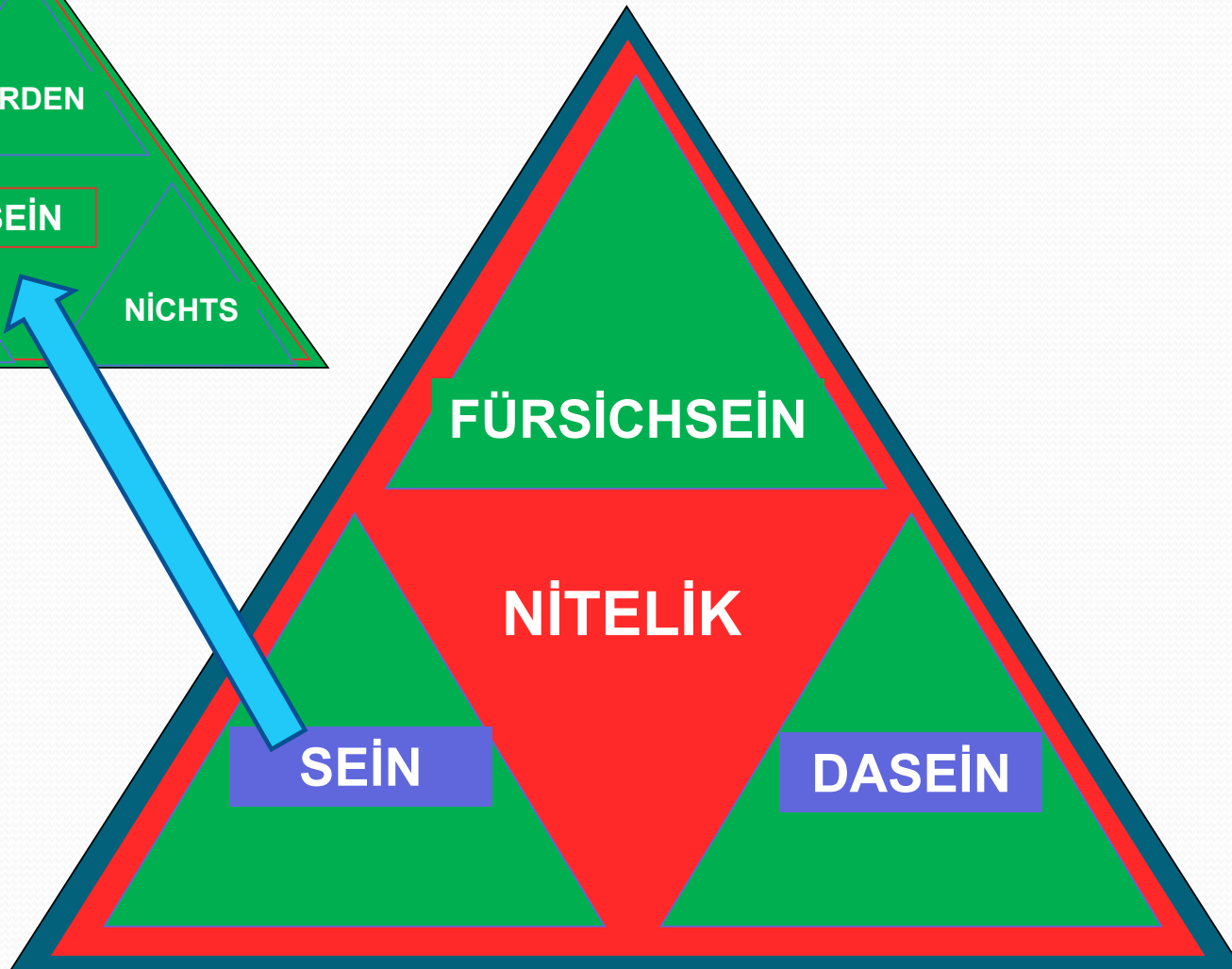
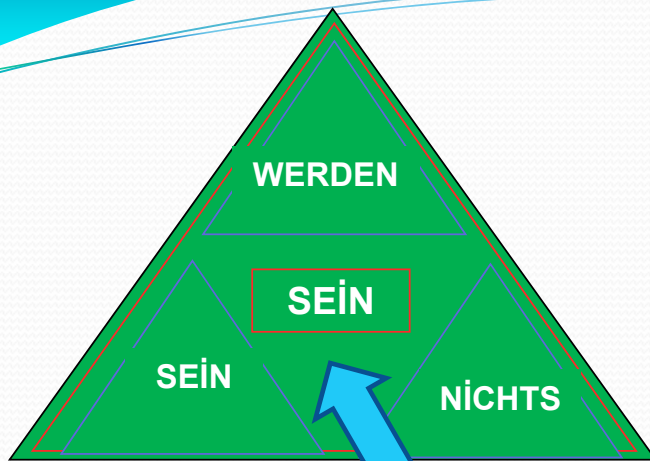
Sein
(Ontologie,
Unmittelbarkeit)

Geçiş Diyalektiği /
Übergangsdiagnostik

Varlık alanı, kategorilerin birbirine GEÇİŞ evresidir. Bir şeyin başka şeye dönüşümü bir *geçişler* şeklindedir. Eğer bir şey başkası oluyorsa, o bir şeyde kayboluyor demektir. Nicelik-Nitelik (Su-Buhar İlişkisi)

Varlığın aşamaları: Tekil + Tikel + Tümel

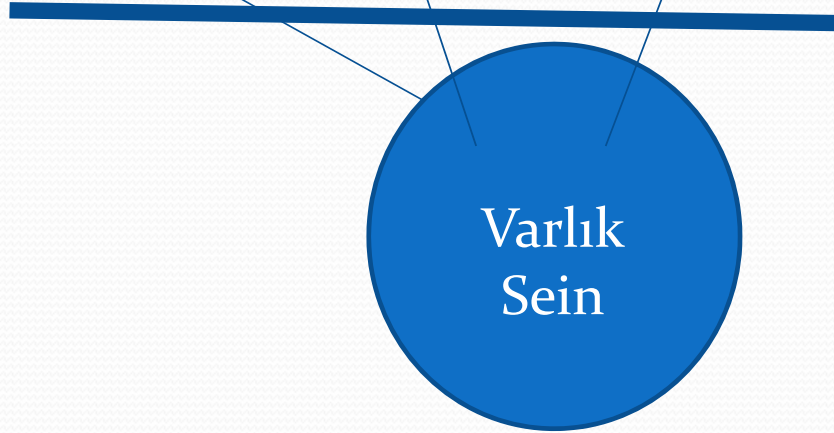
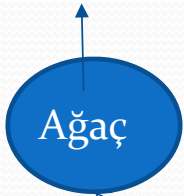

VARLIĞIN EVRELERİ

Çam ağacı

FÜRSICHSEİN
/SOSEİN:
belirli Dasein
Nasıl bir varlık?
(Nasıllık)

Der
Einzelne

Tekil

DASEİN:
belirli varlık
Belirlenimi Nedir?
(Nelik)

Das
Besondere

Tikel

SEİN
Belirlenimsiz
varlık

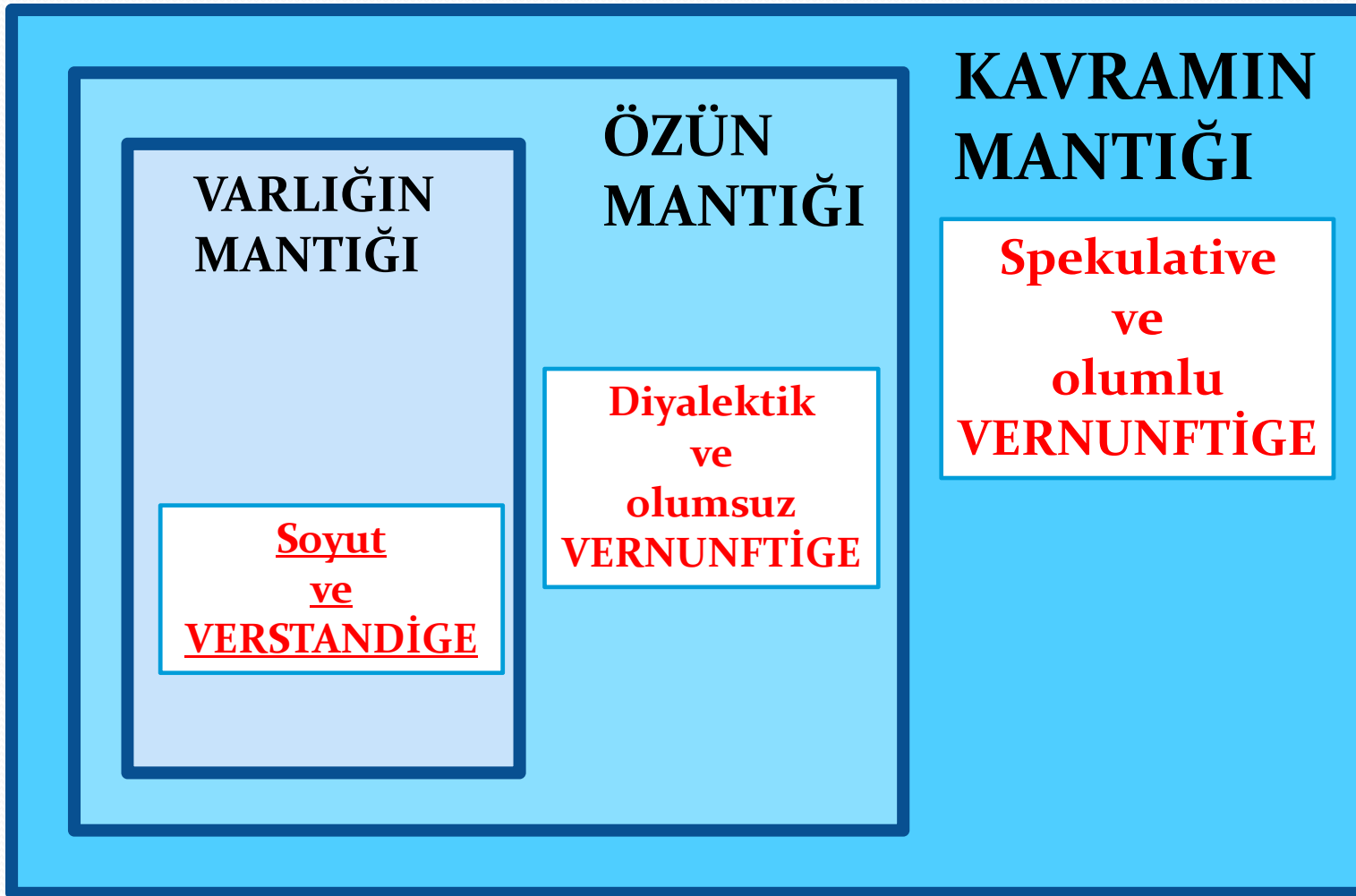
Das
Allgemeine

Tümel/
Genel

Varlığın aşamaları:

Mantığın üç yanı

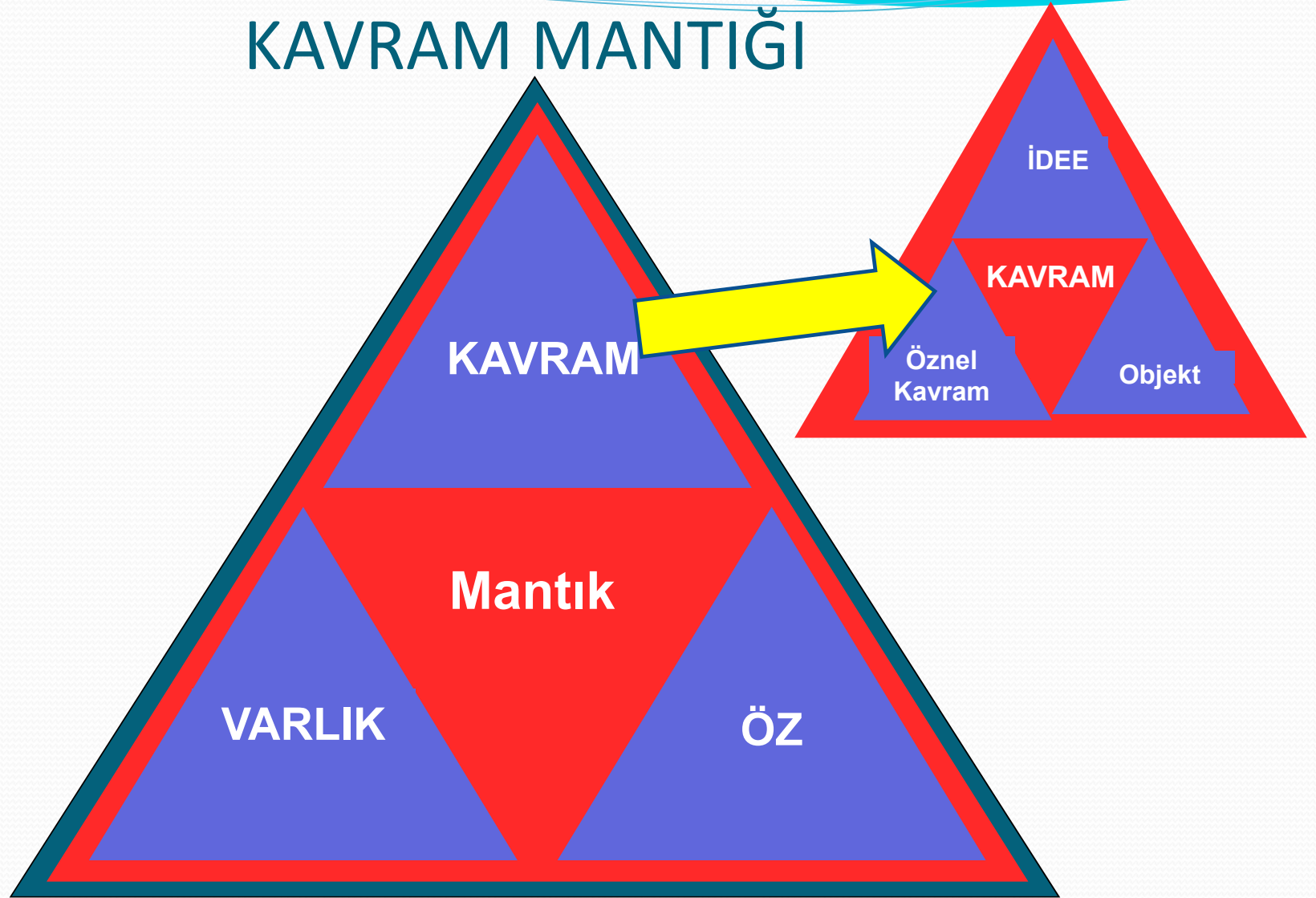
Mantıksal olanın, biçimsel açıdan üç yanı vardır.

- a) **soyut** ya da **anlayan** yan,
- b) **diyalektik** ya da **olumsuz-ussal** yan,
- c) **spekülatif** ya da **olumlu-ussal** yan.

DİYALEKTİK MANTIK ÜÇ TÜRLÜ MANTIĞI İÇERİR

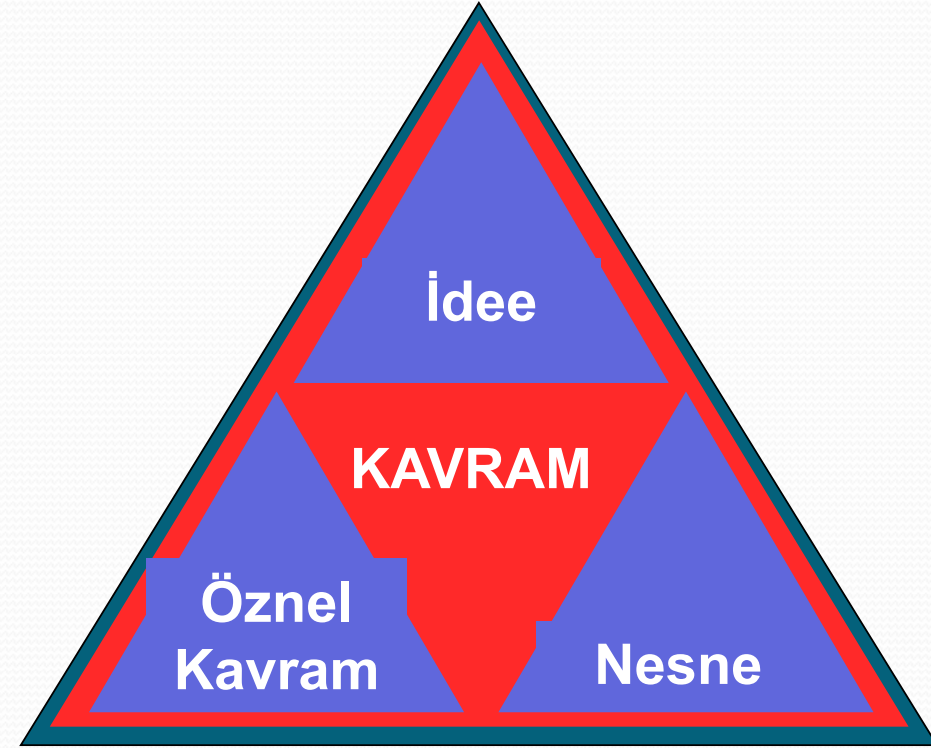
KAVRAM MANTIĞI

KAVRAM

BÜYÜK MANTIK

KÜÇÜK MANTIK

Büyük Mantıkta ÖZNEL VE NESNEL MANTIK **ayrımı yapılır.**, Küçük Mantıkta bu ayrım yapılmaz; onun yerine VARLIK-ÖZ-KAVRAM **ÖĞRETİSİ** gündeme gelir.

KAVRAM nedir?

Hegel'in GÖLGESİ başlıklı kitabımdan bir alıntı:

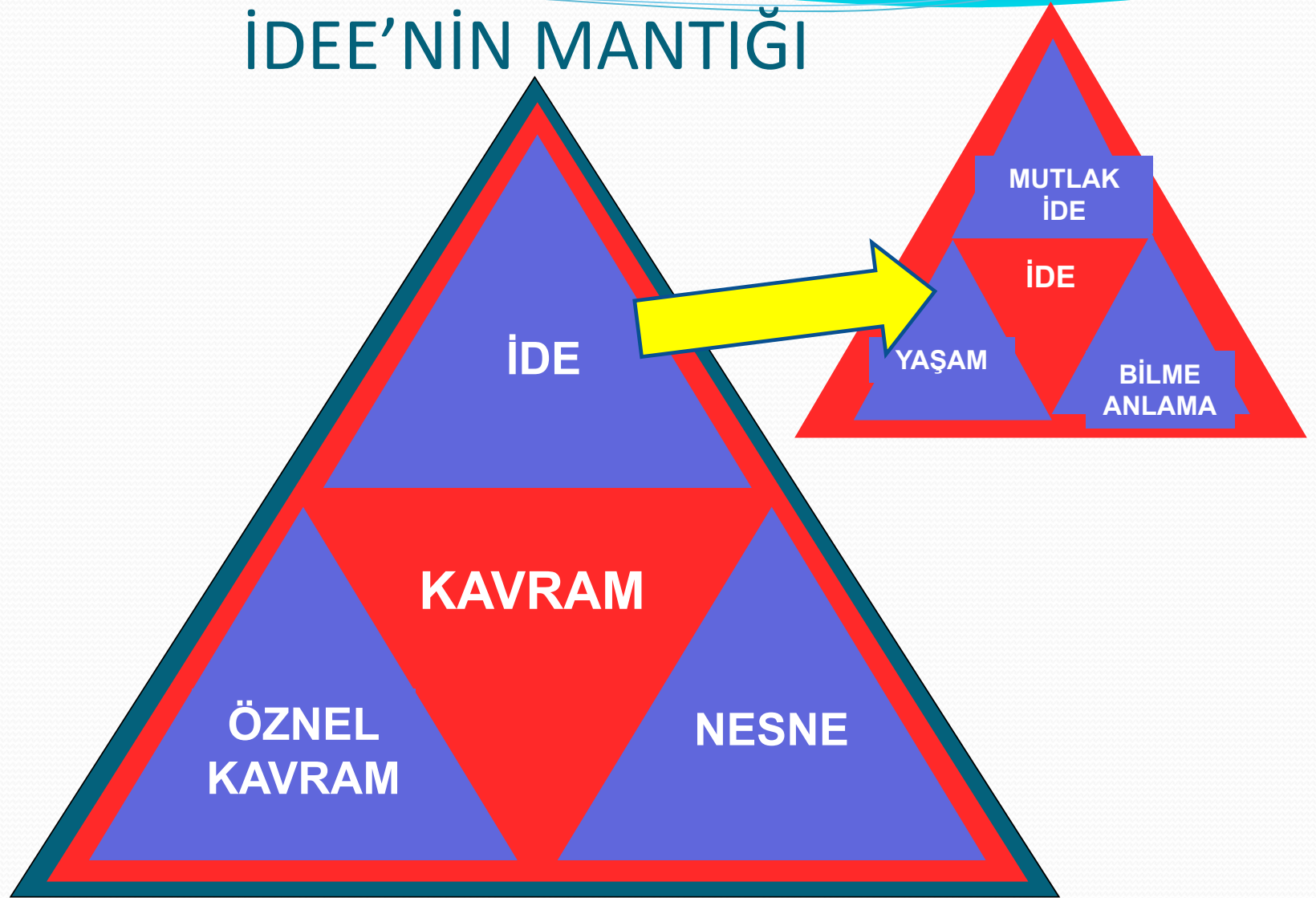
‘*Mantık Bilimi* adlı eserinde ise Hegel, *Varlık – Öz – Kavram* üçlüsünü ele alır. *Kavram*, sadece öznel bir şey değildir, aynı zamanda *nesnel bir temele* de sahiptir ki, bu nesnel temel, nesnel mantığın öğeleri olan Varlık ve Öz'den oluşur. Bu iki öge Kavramın momentlerini öğelerini/uğraklarını) oluşturur. Varlık'tan Öz'e, Öz'den Kavram'a geçilir. Kavram, Varlık ve Öz'ü içeren üçüncü bir şeydir. Kavram, bu ikisinin sonucudur; ancak bundan böyle Varlık ve Öz olarak değil, artık başka bir şeye dönüşmüş olarak Kavram'da içerilmiş bulunur. Kavram, duyusal olarak sezilmez, ya da tasarımlanmaz olandır.” (s. 96)

KAVRAM'ın özelliklerii

Hegel'de Kavram çeşitli anlamları içermektedir:

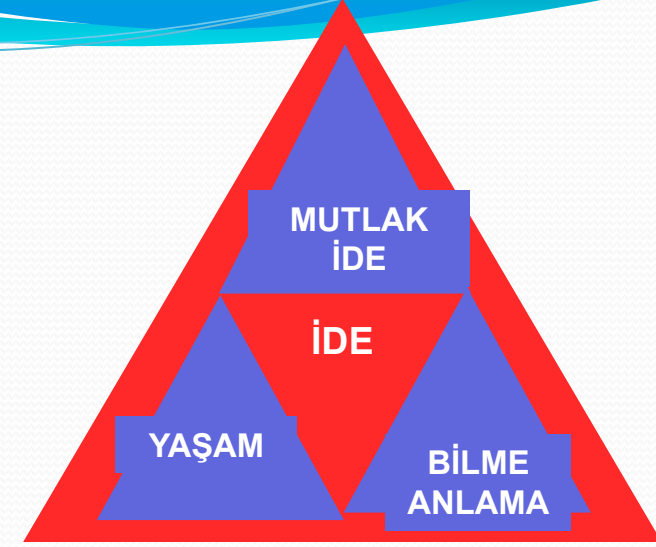
- Özne ve Nesnenin BİRLİĞİ
- Dolayısız ve dolayimli olanın BİRLİĞİ
- Özdeşlik ve Farklılığın BİRLİĞİ
- İkili Olumsuzlama (Varlık + Özün Olumsuzlanması)
- Varlık ve Özün Aşılma (Aufhebung)
- Einheit der Momente (Allgemeinheit, Besonderheit und Einzelheit)
- Hegel'de Kavram'ın 3 yanı:
 - A) Abstarakt
 - B) NegativeDiyalektik
 - C) Speküllativ PPozitiv
- Hegel'de Kavram'ı oluşturan unsurlar:
 - A. Tümel
 - B. Tikel
 - C. Tekil

İDEE'NİN MANTIĞI

İDE NEDİR?

Hegel'in mantığında *Kavram*, çok üstün bir konuma sahip değildir; çünkü Kavram ve nesnelliğin mutlak birliği olarak İDE, Kavram'dan daha üstündür. Nesnel ve öznel olanın birliği olduğu için, İDE, hem doğa hem de toplum felsefesini egemenliği altına alır.

İDE ÜÇ EVREYİ İÇERİR

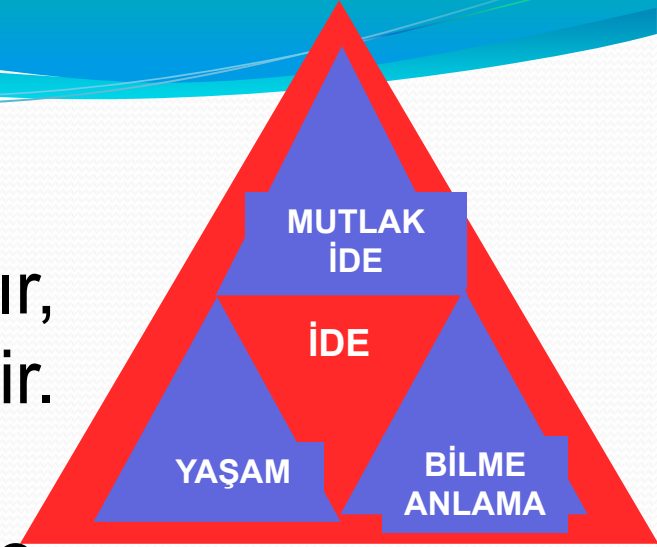
İde öğretisi altında Hegel, üç ögeyi/evreyi, yani *Yaşam - Bilme/ Anlama - Mutlak İde* üçlüsünü inceler. İde ise, soyut olan bir şey değil, somut olan bir şeydir. İde, doğanın uzamda açımlanması, mantıktan doğaya geçiştir. Hegel açısından *yaşam*, dolayimsız İdedir. “İde, kendinde ve kendi için hakikat olandır. Kavram ve nesnelliğin mutlak birliğidir. İde, hakikattir; çünkü hakikat, nesnelliğin Kavram’a uygun olmasıdır.”

İde, insanın yaşam üzerine bilgisi olarak yorumlanabilir

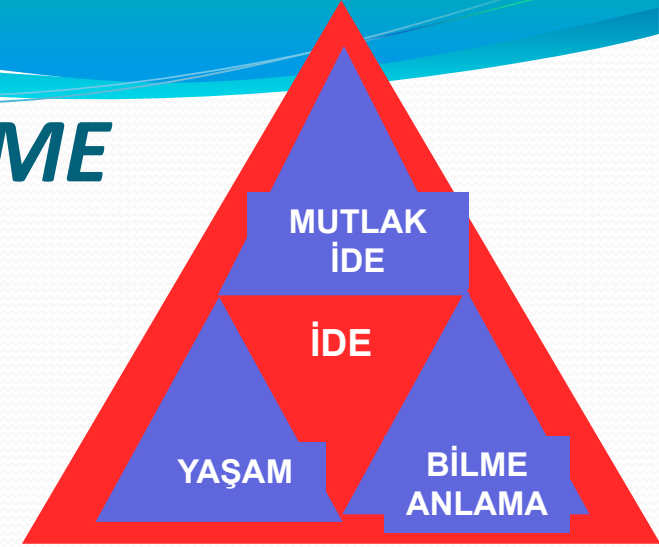
İDENİN BASAMAKLARI

İdenin ilk basamağı veya biçimi, yaşamdır, yani yaşam dolaysızlık biçimindeki İdedir. İkinci biçimi, dolaylılık ya da ayırım (*differenz*) biçimidir. Yaşamı Bilme (*Erkennen*) olarak İde, pratik ve kuramsal İde olarak ikili bir şekilde görünür. Bilme süreci, sonuç olarak, farklılık yoluyla zenginleşen birliğin yeniden kurulmasına götüren yoldur.

İDE ÖĞRETİSİNDE *BİLME* VE *İSTEME*

- Hegel'in İde öğretisinde yer alan, *Bilme* (*Erkennen*) ve *İstenç* (*Wollen*) üzerine söyledikleri çok önemlidir.
- Bilme etkinliğinden istenç etkinliğine geçilmesi gerektiğine vurgu yapılması, İdea öğretisini, yaşamdaki değişimin temel taşıyıcısı haline getirmektedir.
- Şöyle ki, *Bilme*, *yaşamı kavramayı*; *İstenç* ise *yaşamda iyi olanı yaratmayı amaç edinir*.

HEGEL FELSEFESİNİN ÖNEMİ

- Hegel'in Mantık Biliminin ZİRVESİ *Mutlak İde Öğretisidir..*
- Mutlak sözcüğü, *koşulsuz bütün* anlamına gelir Hegel felsefesinde.
- Bu öğreti, Teori ve Pratiğin Birliğini ortaya koyan bir öğretilir...
- Her pratik, **amacı**, amaca uygun **bilinci** ve amaca ulaşmak için **güçlü iradeyi** gerektirir.
- **Not:** Yaşamda anlamlı bir amaç edinmeniz ve güçlü irade göstermeniz temennisiyle...